

О.П. Сташенко,

начальник управління організації надання соціальних послуг Державного центру зайнятості, м. Київ

Законодавчий інструментарій сприяння працевлаштуванню молді на перше робоче місце

Молоде покоління – це трудовий потенціал, що є основою держави, її продуктивною і мобільною робочою силою, озброєною сучасними знаннями. Але молодіжний ринок праці має свої особливості: з одного боку, молодий вік підвищує шанси для зайнятості, а з другого – через відсутність трудового досвіду в молодій людині ці шанси зменшуються.

Питання зайнятості молоді нині є надзвичайно актуальним і потребує комплексного підходу до його вирішення.

В умовах значного перевищення пропозиції робочої сили над попитом вступають в дію суворі закони ринкової конкуренції: роботодавець має можливість вибору на ринку праці тих, хто якнайповніше відповідає його вимогам щодо кваліфікації та досвіду роботи.

У складному становищі опиняються ті категорії громадян, які за цими критеріями не здатні на рівних конкурувати на ринку праці за робочі місця, в першу чергу – це молодь.

Таке явище притаманне для всієї світової спільноти. У доповіді про глобальні тенденції зайнятості («Молодіжна зайнятість в країнах Східної Європи: криза усередині кризи» на 100-й сесії Міжнародної конференції праці в Женеві, 2011 рік) зазначається, що молодь залишається серед тих, кого криза робочих місць уразила найбільше. В глобальному масштабі імовірність безробіття молоді майже втричі вища, ніж дорослого населення.

За останніми оприлюдненими даними Державної служби статистики, у 2011 році рівень зайнятості серед осіб у віці 15–24 роки становив лише 33,9%. Такий низький рівень зайнятості зумовлений тим, що молодь у такому віці навчається та не має стійких конкурентних переваг на ринку праці.

Отже в Україні, як і серед інших країн світу, саме такі молоді люди найбільше потерпають від безробіття. Рівень безробіття серед таких осіб зростає і в 2011 році становив 18,6%. Збільшення безробіття переважно відбувалося в сільській місцевості як серед жінок, так і серед чоловіків, зокрема, через відсутність необхідних професійних навичок і досвіду роботи.

У загальній кількості незайнятого населення, яке звернулося у 2011 році до служби зайнятості, **кожний другий – молода людина віком до 35 років**, це 890,0 тис. громадян. Кожен другий з молодих осіб займав робітничі місця, кожен дев'ятий – випускник навчального закладу різних видів акредитації, з яких більше половини – 55% – випускники вищих навчальних закладів. За сприяння державної служби зайнятості працевлаштувалися понад 370,0 тис. молодих осіб у віці до 35 років, або кожний дру-

гий з тих, що звернулись. Відповідні тенденції зберігаються і в поточному році.

На жаль, стримуючим фактором у працевлаштуванні молоді сьогодні залишається небажання роботодавців приймати на роботу молодих фахівців, які не мають достатніх професійних знань, досвіду роботи, або ж роботодавці пропонують їм низьку заробітну плату.

Дієвим інструментом у сприянні молодим людям одержати роботу є державна служба зайнятості, яка виступає посередником між ними та роботодавцями, залучає до участі в оплачуваних громадських роботах, допомагає одержати професійні навички за професіями, що мають попит на ринку праці. В період пошуку роботи молодь отримує допомогу по безробіттю. Якщо особа належить до незастрахованої категорії населення, тобто не має трудового і страхового стажу, то вона отримуватиме її в мінімальному розмірі – 544 грн., а якщо особа застрахована, то допомога по безробіттю нараховується залежно від страхового стажу і при цьому не може бути менше 825 грн.

Учні шкіл безкоштовно отримують профінформаційні та профконсультаційні послуги щодо вибору професії з урахуванням потреб регіонального ринку праці, зокрема залучаються до участі в семінарах та ярмарках професій.

Серед активних програм найпопулярнішою серед молоді є програма оплачуваних громадських робіт як альтернатива постійному місцю роботи. Ці роботи організуються місцевими органами влади за участю служби зайнятості, мають тимчасовий характер та переважно соціальне спрямування, одночасно з оплатою виконаної роботи особа одержує допомогу на випадок безробіття.

Участь у таких роботах дає можливість молоді отримати трудові навички, певний досвід роботи в трудовому колективі, покращити своє матеріальне становище, зарекомендувати себе якнайкраще і мати можливість постійного працевлаштування на підприємстві, де проводились громадські роботи. Протягом 2011 року чисельність молодих осіб, які брали участь у громадських роботах, становила 115,0 тис. осіб, а це – кожен восьмий із зареєстрованих у службі зайнятості молодих осіб. Протягом січня – серпня 2012 року взяли участь в оплачуваних громадських роботах 87,8 тис. молодих осіб або кожен сьомий.

Державна служба зайнятості, у разі відсутності підходящої роботи, допомагає молодим безробітним в організації власної справи з виплатою допомоги по безробіттю одноразово. У 2011 році 8,5 тис. молодих громадян у віці до 35 років отримали таку допомогу. Протягом січня – серпня поточного року таку допомогу отримали понад 4,0 тис. молодих громадян у віці до 35 років.

Приємно відзначити, що молоді підприємці обирають сферою діяльності не роздрібну торгівлю, а надання послуг населенню чи виробництво. Наприклад, у Луганській області безробітна, яка закінчила Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов і не змогла знайти роботу, вирішила відкрити школу-студію з вивчення англійської мови для дітей та дорослих, що є ноу-хау для міста Свердловська. До цього вона працювала у підприємця на посаді оператора комп'ютерного набору, але бажання працювати за фахом перемогло. Свою мрію дівчині вдалося здійснити за допомогою центру зайнятості, куди вона звернулася у пошуку роботи.

Відповідно до статті 5 чинного Закону України "Про зайнятість населення" держава забезпечує додаткові гарантії працевлаштування на заброньовані робочі місця молоді, якій надається перше робоче місце. На 2011 рік для молоді було заброньовано 8,0 тис. робочих місць, на які працевлаштовано майже 5,0 тис. молодих осіб. На 2012 рік для молоді заброньовано 7,8 тис. робочих місць, на які протягом I півріччя 2012 року вже працевлаштовано понад 2,3 тис. молодих осіб.

Не менш дієвим інструментом є компенсування підприємцям, що працевлаштували молодих громадян на перше робоче місце, витрат на їхню заробітну плату та суми єдиного внеску. Так, протягом січня–серпня 2012 року в такій спосіб уже працевлаштовано 16,6 тис. молодих осіб у віці до 35 років.

У Державному бюджеті України на 2011 рік передбачалися державні асигнування в сумі 25 млн. грн. на сприяння зайнятості випускників вищих та професійно-технічних навчальних закладів освіти. Це дало змогу працевлаштувати понад 2,1 тис. випускників.

Навіть за таких державних соціальних гарантій працевлаштування, рівень звільнень серед молоді залишається високим, що спричинене низькою заробітною платою, неналежними умовами праці, погіршенням транспортного сполучення. Як наслідок, у молоді зникає мотивація до праці взагалі, і за набутою професією зокрема. Поряд із цим молодь звільняється також для працевлаштування на місця з більш високою заробітною платою, а отримавши перший досвід, переїздить в іншу місцевість, до великих міст для пошуку іншого місця роботи.

У Державному бюджеті України на 2012 рік передбачено державні асигнування в сумі 25 млн. грн. для забезпечення першим робочим місцем 3,0 тис. випускників вищих та професійно-технічних навчальних закладів. Реалізувати на практиці гарантії зайнятості молоді зараз важко. Є випадки, і їх чимало, коли молоді люди відмовляються від направлень на роботу переважно через низьку заробітну плату. За результатами 2011 року кожна четверта вакансія заявлена з мінімальним розміром оплати праці, а в західних регіонах – кожна друга-третья. Молодь очікує на реальний стабільний і високий заробіток, тому деякі з них знаходять собі застосування в "неформальній зайнятості" або "тіньовому" бізнесі. Деякі роботодавці при неформальному прийомі молодих громадян на роботу ставлять такі вимоги: не порушувати питання про підвищення оплати праці, не вимагати поліпшення умов праці, не вимагати оплати листків непрацездатності, або ще найгірше – порушують трудове законодавство

щодо тривалості робочого часу, вимагають працювати в нічну зміну. Порівняно з іншими категоріями громадян молодь швидше погоджується на неофіційне працевлаштування.

Поряд із зазначеними проблемами є ряд об'єктивних причин, які безпосередньо впливають на недостатній рівень зайнятості молоді.

Напрями професійного навчання в державі не відповідають потребам економіки. Основна причина безробіття серед молоді – неможливість працевлаштуватися після закінчення навчального закладу за набутою професією.

Сьогодні значна кількість підприємств має потребу у кваліфікованих фахівцях робітничих професій, таких як електрогазозварники, швачки, слюсарі-ремонтники, кухарі, водії, трактористи, висококваліфіковані робітники суднобудування. Серед спеціалістів попит на ринку праці мають професії, пов'язані з наявністю високого рівня кваліфікації: програмісти, юристи і бухгалтери високої кваліфікації, менеджери різних рівнів, дизайнери, інженери.

Завдання держави – сприяти конкурентоспроможності випускників на ринку праці, в тому числі шляхом оволодіння ними не тільки сучасними професійними знаннями, а й вміннями, а також психологічно підготувати їх до конкуренції на ринку праці. На жаль, кожна шоста молода особа, яка звернулася до державної служби зайнятості, треба було навчати новій професії або підвищувати кваліфікацію. Підготовка та перепідготовка проводиться майже за 400 активними на ринку праці професіями, в тому числі на базі центрів професійно-технічної освіти.

Наприклад, Харківською обласною службою зайнятості організовано навчання молоді за професіями, за якими вкрай обмежена підготовка в професійно-технічних навчальних закладах: токар, фрезерувальник, шліфувальник, слюсар, електрогазозварник, електромонтер, налагоджувальник верстатів. Підвищення кваліфікації здійснюється за програмами: "Основи комп'ютерної грамотності", "Засоби комп'ютерної графіки", "Графіка та дизайн".

Профорієнтаційними послугами в 2011 році було охоплено майже 2,0 млн. осіб, які навчаються в навчальних закладах різних типів. І саме профорієнтаційні заходи є одними із пріоритетних напрямів роботи державної служби зайнятості на 2012 рік. Зменшенню професійно-кваліфікаційного дисбалансу на ринку праці, на наш погляд, сприятиме професійна орієнтація учнівської молоді.

Не все залежить від державної служби зайнятості, але наші перемоги варті того, щоб ми працювали ще з більшою насагою. Назріла **потреба удосконалення механізму розподілу випускників**. Сьогодні гарантоване працевлаштування всіх випускників не відповідає принципам ринкової економіки. Роботодавець має право вибрати кращого працівника, і ми не повинні нав'язувати йому випускників, порушуючи права інших претендентів. Тому на державному рівні треба забезпечити якісне прогнозування попиту на робочу силу.

Нещодавно прийнято новий Закон України "Про зай-

нятість населення”, де приділено увагу молодіжній зайнятості. Зокрема, у новій редакції закону передбачається державна підтримка молоді, яка здобула професійно-технічну або вищу освіту, а саме забезпечення першим робочим місцем за набутою професією (спеціальністю) на два роки шляхом виплати упродовж року роботодавцю компенсації єдиного соціального внеску за кожну працевлаштовану особу.

Випускники професійно-технічних та вищих навчальних закладів матимуть право проходити стажування у роботодавців строком не менш як шість місяців на умовах строкового трудового договору. За час проходження стажування роботодавцю компенсуватимуться фактичні витрати в розмірі єдиного внеску соціального страхування. Проходити стажування особа буде за індивідуальною програмою під керівництвом наставника. На період стажування на особу поширюються всі права і соціальні пільги, встановлені для працівників, які займають відповідні

посади. Запис про проходження стажування роботодавець вносить до трудової книжки особи.

Підсумовуючи, хочу наголосити, що молодим людям, які готуються до початку трудового життя, нехай навіть через декілька років, необхідно зрозуміти, що ринок праці став жорсткішим. Кількість робочих місць зменшилася, а вимоги роботодавців до кількості і якості професійних компетенцій постійно зростають. Крім того, відбувається розвиток багатьох галузей, оновлюється устаткування, дуже швидко змінюються технології, а навчання в навчальних закладах відбувається на застарілій базі. Тому, аби бути конкурентним на ринку праці, аби вписатися в нього і мати успішну трудову біографію, сьогодні необхідно, по-перше, обрати професію, яка затребувана цим ринком, а по-друге, стати справжнім професіоналом своєї справи, що передбачає готовність молоді людини до постійного розвитку та самовдосконалення.

Стаття надійшла 04.07.2012 р.

П.Р. Химейчук,

директор Тернопільського обласного центру зайнятості, м. Тернопіль

Роль місцевої влади у детінізації зайнятості населення

В умовах структурної перебудови економіки та формування цивілізованого ринку праці особливого значення набуває виведення з “тіні” частини працівників та роботодавців, які використовують нелегальну робочу силу, уникають сплати до бюджету податків та єдиного соціального внеску. “Тіньова” зайнятість згубно впливає на реалізацію державних програм та спрямована проти людини, позбавляє її соціального, пенсійного та медичного забезпечення. Легалізація зайнятості та заробітної плати є одним із пріоритетів державної політики.

Стабільна діяльність підприємств, приватних компаній, фірм і господарств, роботодавців, котрі легально використовують робочу силу, ведуть соціально відповідальний бізнес, виходить на перше місце серед пріоритетів та мотивацій до праці. Проте зростання добробуту населення області суттєво гальмують “тіньовий” сектор економіки і прихована зайнятість. “Тінь” стала болючою соціально-економічною проблемою.

Чимало наших роботодавців з корисливих міркувань через різні схеми намагаються уникати легального використання робочої сили, виводять поза офіційну статистику результати своєї виробничої діяльності, приховують від оподаткування розміри власних реальних доходів та фактичної заробітної плати найманих працівників.

Роботодавці прагнуть більшого прибутку, зниження податкової ставки та уникнення пресингу з боку контролюючих органів, залучення щонайдешевшої робочої сили та економії затрат на оплату праці. Однак методи досягнення цієї мети не завжди праведні. Дехто вдається до ошуканства, особливо стосовно випускників навчальних закладів. Наприклад, приватний підприємець обіцяє прийняти на постійну роботу юнака чи дівчину та про-

понує спершу пройти неофіційний “випробувальний” термін. Молода людина старається, працює кілька місяців з надією на отримання постійної роботи, але роботодавець їй нічого не платить, а потім говорить: “Ви нам не підходите!”. І набирає інших “простаків” на таке ж “випробування”, що фактично є протиправним використанням праці.

Та найпоширеніша форма нелегальної зайнятості – утримання робочої сили без укладення передбачених чинним законодавством договорів між підприємцями – фізичними особами та найманими працівниками, що робить працівника своєрідним рабом працедавця, бо переважно такий робітник трудиться по 10–12 годин на день, часто позбавлений повноцінних вихідних і виплат за лікарняними листками, та й розмір його майбутньої пенсії невідомий. Але проблема тут не лише в нечистих на руку роботодавцях, а й в тому, що частина найманих працівників вважає для себе прийнятною працю в “тіні”. Одних приваблює те, що заробіток не оподатковується і таким чином наче є вищим, іншим подобається спрощений порядок прийому на роботу: ані конкурсного відбору, ані податкових декларацій, навіть трудової книжки зазвичай не вимагають. Лише потім багатьом розвіднюється, що були такими необачними й погодилися працювати на “пташиних правах”. Водночас у багатьох випадках у шукача роботи іноді немає альтернативи: за відсутності роботи змушений погоджуватись на “тіньову” зайнятість.

Скільки в нас тих, хто працює в “тіні”? Точну відповідь на це питання дати важко. Адже її усілякими правдами і неправдами намагаються приховати від стороннього ока, а прибутки – від оподаткування. Тому “тіньову” зайнятість